

Wpływ naśladowania ekspresji mimicznej oraz dostępności perspektywy innej osoby na ograniczenie zjawiska infrahumanizacji

Anna Szuster, Agnieszka Wojnarowska, Miriam Wieteska

Wydział Psychologii, Uniwersytet Warszawski

W artykule podjęto problematykę znaczenia mimikry i dyspozycyjnej dostępności perspektywy innego w ograniczaniu zjawiska infrahumanizacji. Przewidywano, że sytuacja naśladowania osoby prezentowanej w materiale filmowym zmniejszy nasilenie infrahumanizacji, czyli postrzegania obcych jako mniej zdolnych do odczuwania czysto ludzkich emocji niż członkowie grupy własnej. Spodziewano się również, że różnice w nasileniu infrahumanizacji pomiędzy warunkami naśladowania *versus* powstrzymania się od naśladowania będą większe u osób o niskiej dostępności perspektywy innego.

W badaniu wzięło udział 80 studentek. Badanie miało charakter eksperymentalny i indywidualny. Wykorzystywało metody kwestionariuszowe, a także specjalnie przygotowany film, ukazujący osobę, której mimikę miały naśladować uczestniczki badania. Wyniki badania potwierdziły przewidywania. Naśladowanie ekspresji mimicznej ograniczało nasilenie infrahumanizacji w porównaniu z warunkami powstrzymania się od naśladowania. Potwierdzono również znaczenie interakcji warunków badania i dostępności w ograniczaniu nasilenia infrahumanizacji. Na wpływ mimikry podatne okazały się jedynie osoby o niskiej dostępności.

Słowa kluczowe: dostępność perspektywy innego, infrahumanizacja, mimikra

Celem badania było poszukiwanie czynników ograniczających negatywne przejawy ustosunkowań międzygrupowych w postaci zjawiska infrahumanizacji. Skoncentrowano się na obszarze wyznaczonym przez teorię embodimentu, w szczególności na regulacyjnej roli mimikry. Drugim eksplorowanym czynnikiem była dyspozycyjna właściwość – dostępność perspektywy

innego. O ile znaczenie mimikry ma charakter pierwotny, podstawowy i automatyczny, o tyle regulacyjna rola dostępności perspektywy jest konsekwencją aktywizacji procesów bardziej złożonych o charakterze refleksyjnym. Modyfikujący wpływ każdego z czynników na społeczne ustosunkowania jest dobrze udokumentowany w psychologii, choć znaczeniem dostępności perspektywy najczęściej interesowano się w kontekście jej sytuacyjnej aktywizacji. Brak także danych dotyczących ich regulacyjnej roli co do zjawiska infrahumanizacji obcych.

Infrahumanizacja – subtelna dehumanizacja innych

Rezultaty wielu badań dowodzą, że ludzie mają skłonność do spostrzegania człowieczeństwa jako esencjalnej właściwości grupy własnej, podczas gdy odmawia się go członkom grupy obcej. Przejawia się to odmienną atrybucją emocji uznawanych za typowo ludzkie (wtórnych) i emocji, do których przeżywania zdolni są zarówno ludzie, jak i zwierzęta (pierwotnych). O ile nasilenie przeżywania emocji pierwotnych nie różnicuje członków

---

Anna Szuster, Wydział Psychologii, Uniwersytet Warszawski,
ul. Stawki 5/7, 00-181 Warszawa,
e-mail: hanka@psych.uw.edu.pl

Agnieszka Wojnarowska, Wydział Psychologii, Uniwersytet
Warszawski, ul. Stawki 5/7, 00-181 Warszawa,
e-mail: awojnarowska@psych.uw.edu.pl

Miriam Wieteska, Wydział Psychologii, Uniwersytet War-
szawski, ul. Stawki 5/7, 00-181 Warszawa,
e-mail: miriam.wieteska@gmail.com

Korespondencję prosimy kierować na adres:
awojnarowska@psych.uw.edu.pl

Badanie finansowane z funduszy Wydziału Psychologii Uni-
wersytetu Warszawskiego – BST 161506/2011.

grupy własnej i obcej, o tyle wtórne w większym stopniu charakteryzują członków grupy własnej (Leyens, 2000; Leyens i in., 2001).

Infrahumanizacja pojawia się w relacjach między grupami, nawet gdy obiektywnie brak ku temu powodów (tj. konflikt lub różnice światopoglądowe; Baran, 2007). Obecna jest także w warunkach grup minimalnych (Miroslawska, 2006). Warunkiem jej pojawienia jest akt kategoryzacji. Infrahumanizację traktuje się jako zjawisko automatyczne, ujawnia się w IAT: czas kategoryzacji emocji wtórnych do kategorii MY jest krótszy niż w przypadku kategorii INNI (Leyens, 2000; Leyens i in., 2001). Ogranicza skłonność do pomocy w szczególności wobec członka grupy obcej, który w prośbie o pomoc odwołuje się do emocji wtórnych (Kofta i Miroslawska, 2007). Zjawisko to można interpretować w kategoriach błędu atrybucji. Jego pojawienie się może być osłabione, a nawet zablokowane, w warunkach wolnych zasobów poznawczych oraz działania intencjonalnego (Leyens, Demoulin, Vaes, Gaunt i Paladino, 2007). Warunki inteligentnej rywalizacji (Baran, 2007), spostrzeganie grupy własnej w kategoriach emocji pierwotnych (Kofta i Miroslawska, 2007), personalizacja (Miller, 2002), rekatagoryzacja (Dovidio, Gaertner i Kafati, 2000) czy przyjmowanie perspektywy (Galinsky i Moskowitz, 2000) także sprzyjają ograniczeniu infrahumanizacji.

Istnieją przesłanki wskazujące na pośrednictwo bardziej podstawowych – cielesnych – mechanizmów: spontaniczne zahamowanie automatycznego procesu mimikry w relacjach z członkami grup uznawanych za obce (Bourgeois i Hess, 2008).

Rola mimikry w regulacji ustosunkowań wobec innych

Wszystko, co robimy, „filtrowane” jest przez naszą cielesność, więc sposób, w jaki widzimy świat także jest od niej uzależniony. Ostatnia dekada przyniosła przełom w rozumieniu i uznaniu roli ciała w poznaniu społecznym. Koncepcje ucieleśnionego poznania traktują ciało jako główny czynnik w kształtowaniu umysłu (Barsalou, 1999; Clark, 1997), a percepcję zmysłową (najczęściej wzrokową) stawiają w centrum zainteresowań. Relacja „od ciała do umysłu” opisuje organizm jako rodzaj aktywnego systemu poznawczego, rejestrującego napływające z otoczenia bodźce i ich zmiany, oraz przetwarzające je na informacje. Ów system poznawczy czerpie również z własnych zasobów: wyobraźni, pamięci, aktywizuje także procesy wnioskowania. Specyfika filozofii ucieleśnionego poznania wyraża się: 1) w metaforze umysłu jako efektu sprzężenia strukturalnego, w którym procesy poznawcze są rezultatem określonej formy ucieleśnienia,

środowiska i działania; 2) przyjęciem stanowiska relacyjnego – poznanie może być zrozumiane na podstawie znajomości wzajemnych relacji między umysłem, ciałem i otoczeniem; 3) w wyższości działań ukierunkowanych, wynikowych, realizowanych w czasie rzeczywistym nad „obliczeniowością”; 4) traktowaniem poznania jako aktywnej konstrukcji opartej na ucieleśnionych procesach; 5) sensomotorycznym charakterze reprezentacji poznawczych (Clark, 1997). Ta ostatnia ma szczególne znaczenie w analizie konsekwencji ucieleśnienia dla społecznych ustosunkowań. Postulowana modalność procesów poznawczych zakłada, że opierają się one na swoistym „odtworzeniu” stanów sensoryczno-motorycznych. Fakt, że coś wiemy, nie ogranicza się do abstrakcyjnej struktury (reprezentacji) w umyśle, ale niejako angażuje ponowne doświadczenie danego zdarzenia za pomocą tych procesów zmysłowych, które uczestniczyły w pierwotnej percepcji bodźca (Winkelman i Niedenthal, 2009). Owe modalne reprezentacje poznawcze mogą być aktywizowane przez ruchy ciała, które je odtwarzają. Ta reaktywacja sensoryczno-motoryczna ma charakter selektywny, zależy od aktualnego znaczenia danej informacji oraz od ukierunkowania uwagi (Barsalou, 1999, 2008).

Wsparciem dla idei ucieleśnionego poznania są wyniki badań nad regulacyjną rolą mimikry, wskazujące, że obserwacja mimiki dostarcza informacji, ułatwiających zrozumienie komunikatów, umożliwia także ich wysyłanie. Percepcji ekspresji mimicznej towarzyszy aktywność grup mięśni, spójnych z obserwowaną ekspresją (Dimberg i Thunberg, 1998). Badania potwierdzają powszechną tendencję do spontanicznego skoordynowania zachowania, w tym mimiki, z obserwowanym u partnera interakcji (Capella, 1997; Chartrand, Maddux i Lakin, 2005; Marsh, Richardson i Schmidt, 2009; Miles, Griffiths, Richardson i Macrae, 2010).

Automatyczna zdolność do mimikry, aktywizując obwodowe mechanizmy, pomaga w percepcji i odkodowaniu wyrazu twarzy. Już przybranie odpowiedniej ekspresji mimicznej może wywołać odczucie danej emocji. Ograniczenie możliwości ekspresji mimicznej radości lub smutku, wymuszone przez odpowiednie trzymanie ołówka między wargami, zmieniło ocenę zabawności rysunków (Strack, Martin i Stepper, 1988). W innych badaniach (Duclos i in., 1989) proszono osoby o napięcie określonych mięśni, podając im szczegółową instrukcję bez wymieniania nazwy odpowiedniej emocji. Możliwe były cztery wzorce: strach, smutek, złość bądź wstręt. Daną ekspresję uczestnicy utrzymywali przez sześć sekund, po czym oceniali na skali intensywność, z jaką odczuwają dziewięć różnych emocji. Niezależnie od warunku, badani w największym stopniu odczuwali tę emocję,

którą wcześniej odzwierciedlali. Tak więc proces sprzężenia zwrotnego ułatwia identyfikację treści i znaku emocji. Neuronalną podstawą są neurony lustrzane (*mirror neurons*) kodujące całe programy ruchowe. Aktywizują drogę „dół–góra” odpowiadającą za emocjonalny aspekt empatii (de Vignemont i Singer, 2006; Jankowiak-Siuda, Siemieniuk i Grabowska, 2009). Wpływ mimikry na postawy przejawia się wzrostem przychylności wobec osoby naśladowanej (np. w postaci zwiększenia napiwków, oferowanych barmanom naśladowującym wypowiedzi i mimikę – van Baaren, Holland, Steenaert i van Knippenberg, 2003). Mechanizm działa zwrotnie – naśladowany bardziej lubi osobę, którą imituje (Chartrand i Bargh, 1999; van Baaren, Holland, Kawakami i van Knippenberg, 2004; van der Velde, Stapel i Gordijn, 2010). Odnotowano wpływ naśladowania na wzrost interpersonalnej bliskości, odczuwanego podobieństwa do Ja, a także zwiększenie płynności interakcji (Bailenson i Yee, 2005; Bernieri i Rosenthal, 1991; Chartrand i Bargh, 1999; Stel, Vonk i Smeets, 2006). Mimikrę określa się mianem „społecznego spoiwa” (*social glue*), łączącego ludzi i tworzącego harmonijne relacje (Lakin, Jefferis, Cheng i Chartrand, 2003).

Większość badań dotyczących naśladowania koncentruje się na prospołeczności osób naśladowanych, dowodząc, że mimikra zwiększa chęć pomocy, np. spontanicznego zbierania monet, które „przypadkiem” wypadły. Pomoc oferowana była zarówno naśladowającemu, jak i osobom postronnym. Osoby naśladowane częściej oferowały datki na organizacje charytatywne (van Baaren i in., 2004). Kolejne eksperymenty (Stel, van Baaren i Vonk, 2008) potwierdziły podobną prawidłowość w stosunku do osób naśladowanych. Uczestnikom badania wyświetlano film, w którym członek organizacji charytatywnej na rzecz zwierząt (PETA) prezentował działania zorientowane na pomoc zwierzętom. Proszeni byli o naśladowanie bądź powstrzymanie się od naśladowania. Po zakończeniu badania mieli okazję wspomóc finansowo PETA. Badani naśladowający oferowali większe datki (średnio 1,06 euro) niż nienaśladowujący (średnio 0,3 euro). Potwierdzono tę zależność także wówczas, gdy naśladowany obiekt nie był skojarzony z organizacją charytatywną, na którą dawano datki.

Jako mechanizm pośredniczący wskazuje się empatię emocjonalną. Aktywuje ona „prospołeczny stan umysłu” – podstawę do zachowania prospołecznego. Badania potwierdziły uogólnioną zmianę orientacji na innych u osób naśladowanych i naśladowanych (Ashton-James, van Baaren, Chartrand, Decety i Karremans, 2007; Macrae i Johnstone, 1998; Stel, van Baaren i Vonk, 2008).

Regulacyjna rola dostępności perspektywy innej osoby

Znaczenie dostępności perspektywy innych jest od dawna obecne w różnych obszarach badań psychologicznych. W koncepcji rozwoju poznawczego Piaget (1966) podkreślał znaczenie zdolności decentracji, zasadniczo zmieniające społeczne funkcjonowanie. Konfrontacja własnych punktów widzenia z wymaganiami innych generuje kolejne etapy rozwoju moralnego, w których udział perspektywy zewnętrznej ma fundamentalne znaczenie (Kohlberg, 1969).

Dostępność perspektywy innych modyfikuje rozwój mechanizmów empatycznych poprzez ukształtowanie zdolności „poznawczego odczuwania innych”, niezmienności osoby, przyjmowania ról i perspektywy oraz identyfikacji osobowej. Rozwój poznawczy i osobowościowy sprawia, że podmiot zyskuje zdolność przetwarzania informacji o świecie i innych ludziach w sposób względnie niezależny od wartości i ocen dotyczących Ja, a także od doraźnej sytuacji Ja. Podmiot jest zdolny do konstruowania przewidywań dotyczących innych ludzi (Hoffman, 1990, 2000).

W obszarze badań nad altruizmem i prospołecznością reprezentacja innej osoby zajmuje centralne miejsce. Od tego, jak inni są reprezentowani w umyśle podmiotu, zależy rodzaj motywacji altruistycznej i wielkość pozaosobistego zaangażowania (Batson, 1991; Szuster, 2005).

Dostępność perspektywy zewnętrznej pełni centralną rolę w koncepcji złożoności poznawczej (Kelly, 1955). Definiowana jest jako zdolność do widzenia świata i ludzi w sposób wielowymiarowy. Bogaty i zdywersyfikowany system konstruktów pozwala na zróżnicowane spostrzeżenie obiektów, sprzyja trafności przewidywań i lepszemu radzeniu sobie z niespójnymi informacjami (Adams-Webber, Schwenker i Barbeau, 1972; Bieri, 1955).

Badania nad przyjmowaniem perspektywy (*taking perspective*) (Galinsky i Moskowitz, 2000) wskazują na jej efektywność w ograniczaniu negatywnych ustosunkowań międzygrupowych i interpersonalnych. Kształtowanie jej jako element programów terapeutycznych (Chalmers i Townsend, 1990; Chandler, 1973), było skuteczne m.in. w zwiększaniu skłonności do zachowań altruistycznych, ograniczaniu antyspołecznych zachowań młodzieży (w tym prześladowania w szkołach) czy cyberprzemocy wśród adolescentów (Barlińska i Szuster, 2011).

Efektywność dostępności perspektywy innych była najczęściej badana przez zadanie wczucia się czy wyobrażenia sobie sytuacji innego (Batson, 1991; Galinsky i Moskowitz, 2000; Hoffman, 2000). W prezentowanym badaniu skupiamy się na dostępności jako indywidualnej,

dyspozycyjnej własności. Mimo uniwersalnej i rozwojowo nabywanej zdolności do decentracji, jej dalszy rozwój jest w dużej mierze zależny od indywidualnych motywacji i chęci wnikania w perspektywę innego (Jarymowicz, 2008). Ludzie różnią się motywacją do wykraczania poza własną perspektywę, a w konsekwencji różnią się zakresem wiedzy dotyczącej innych.

Tak rozumiana dyspozycyjna dostępność perspektywy innego okazywała się ograniczać różnego rodzaju automatyczne, w tym egocentryczne, efekty. Osoby charakteryzujące się większą dostępnością w mniejszym stopniu ulegały wpływom utajonego afektu (Krzyżanowska, 2008; Szuster i Karwowska, 2007), szybciej rozpoznawały ekspresje mimiczne zdegradowanych emocji podstawowych (Różycka, 2008), w mniejszym stopniu ulegały zniekształceniu asymetrii egocentrycznej (Szuster, 2005), a projekcja Ja miała znacząco mniejszy wpływ na antycypację zachowań (Szuster, 2008) i emocjonalności innych (Szuster i Borodo, 2011). Osoby o większej dostępności perspektywy innego ujawniały mniejszą skłonność do posługiwania się powierzchownymi atrybutami wyglądu zewnętrznego w percepcji społecznej (Szuster, 2005). Jej wpływ był widoczny także w interakcji z czynnikami sytuacyjnymi, tj. przeciążeniem poznawczym (Górecka i Szuster, 2011) czy aktywizacją automatycznego vs. refleksyjnego systemu wartościowania (Rutkowska i Szuster, 2011). W tym ostatnim badaniu tylko osoby o większej dostępności perspektywy innej osoby nie zmieniały preferowanych (autonomicznych) kryteriów wyboru partnera w rezultacie wzbudzenia automatycznego systemu wartościowania. Tak więc znaczenie dostępności perspektywy innego przejawia się także we względnej niezależności ustosunkowań od doraźnych wpływów sytuacyjnych.

Problematyka badań własnych

Inspiracją hipotez były z jednej strony dane wskazujące na modyfikujący wpływ dostępności perspektywy innego – w szczególności te ukazujące względną niezależność od wpływu czynników sytuacyjnych – z drugiej zaś rezultaty eksperymentu zespołu Stel (Stel i in., 2008) nad wpływem naśladowania na zachowania prospołeczne. Celem była eksploracja wpływu mimikry jako czynnika modyfikującego ustosunkowania wobec innych w obszarze wykraczającym poza domenę prospołeczności. Poszukiwano odpowiedzi na dwa pytania: 1) czy naśladowanie może ograniczać przejawy negatywnych społecznych ustosunkowań (zjawiska infrahumanizacji) oraz 2) czy dostępność perspektywy innej osoby, traktowana jako wymiar dyspozycyjny, modyfikuje wpływ mimikry na przejawy infrahumanizacji.

Przegląd badań wskazuje, że aktywizacja mimikry ma charakter uogólniony: nasila zachowania prospołeczne zarówno w kontekście, w którym była aktywizowana, jak i poza nim, oraz w sytuacji, gdy naśladowany model prezentował treści prospołeczne, jak i wówczas, gdy kontekst prospołeczny nie był aktywizowany. Wyniki wskazują też na spontaniczne zahamowanie mimikry w kontakcie z przedstawicielami grup negatywnie stereotypizowanych (Bourgeois i Hess, 2008). Istnieją zatem podstawy do oczekiwania, że celowa aktywizacja mimikry może na zasadzie wzbudzenia postulowanej uogólnionej zmiany, nasilającej orientację na innych, ograniczać także przejawy negatywnych ustosunkowań wobec innych, tj. infrahumanizację.

Hipotezy

H1: Zjawisko infrahumanizacji jest ograniczone w sytuacji naśladowania ekspresji mimicznej w porównaniu z warunkami powstrzymania naśladowania.

Dane empiryczne dotyczące dostępności perspektywy innej osoby wskazują, że ogranicza ona m.in. wpływ:

- automatycznych zjawisk pochodnych od tendencji egocentrycznych: projekcji Ja, efektu trzeciej osoby i asymetrii egocentrycznej;
- nieświadomego, podprogowo aktywizowanego afektu, ujawniając niezależność sądów preferencyjnych od znaku wzbudzanego podprogowo afektu.

Obie kategorie zjawisk, podobnie jak infrahumanizacja, mają automatyczny, nieświadomy charakter. Istnieją przesłanki dla oczekiwania, iż większa dostępność perspektywy innego może pełnić funkcję „automatycznej autokorekty” (Greenwald i Banaji, 1995) aktywizowanej w odpowiedzi na eksponowane bodźce. Tłumaczyłoby to brak efektów asymilacyjnych w ocenie neutralnego bodźca w odpowiedzi na podprogową ekspozycję twarzy z ekspresją pozytywnych czy negatywnych emocji u osób o większej dostępności perspektywy innego (Szuster i Karwowska, 2007). Na podobnej zasadzie można oczekiwać „automatycznych korekt” w zakresie sądów dotyczących emocjonalnego funkcjonowania innych. Bardziej bezpośrednich przesłanek dostarczają wyniki badania Ewy Borodo (2009). Dystans psychologiczny różnicował wskazaną liczbę osób, które podobnie do Ja przeżywają emocje wtórne jedynie u osób o mniejszej dostępności perspektywy innego. Wskazywały one więcej osób z kategorii My niż z kategorii Inni jako podobnie do Ja przeżywających emocje swoiście ludzkie. Nie stwierdzono podobnego zróżnicowania u osób o większej dostępności perspektywy innego. Spostrzeganie podobieństwa do Ja w zakresie przeżywania emocji czysto ludzkich tylko

u bliskich tworzących kategorię My, stanowi przejaw infracumanizacji.

H2: Dostępność perspektywy innej osoby modyfikuje nasilenie infracumanizacji: osoby o większej dostępności perspektywy będą ujawniać mniejsze nasilenie infracumanizacji w porównaniu z osobami o mniejszej dostępności.

Rezultaty kilku badań wskazały, że ustosunkowania osób o większej dostępności perspektywy innej były słabiej modyfikowane przez wpływ czynników sytuacyjnych. I tak warunki przeciążenia poznawczego w mniejszym stopniu zmieniały ich sądy o moralności innych (Górecka i Szuster, 2011), aktywizacja zaś automatycznego czy refleksyjnego systemu wartościowania nie modyfikowała preferowanych przez nich kryteriów wyboru partnera interakcji (Rutkowska i Szuster, 2011). Także w warunkach wzbudzenia automatycznego systemu wartościowania czas kategoryzacji pojęć wartościujących nie skracał się (jak u osób o niskiej dostępności), co więcej – w warunkach aktywizacji refleksji był u tych osób najkrótszy (Rutkowska i Szuster, 2003).

Przywołane rezultaty wskazują na względnie niezależny od wpływu czynników zewnętrznych sposób funkcjonowania osób o większej dostępności perspektywy innej. Dotyczą one zarówno treściowych parametrów ustosunkowań, jak i ich formalnej charakterystyki – czasów reakcji. Sądzimy, że owa niezależność jest pochodną refleksyjnego charakteru procesów towarzyszących większej dyspozycyjnej dostępności perspektywy zewnętrznej. Aktywizacja refleksji facylituje efektywność tempa reagowania głównie osób o większej dostępności perspektywy innej. Także znacząco mniejsza podatność na wpływ utajonego afektu u osób o większej dostępności perspektywy innej (Szuster i Karwowska, 2007) dowodzi występowania automatycznej autokorekty – pochodnej od udziału procesów refleksyjnych w regulacji zachowania.

Rezultaty przywołanych badań stanowiły przesłankę dla sformułowania ostatniej hipotezy.

H3: Dostępność perspektywy innej i warunki naśladowania modyfikują nasilenie infracumanizacji: osoby o mniejszej dostępności będą różniły się nasileniem infracumanizacji pomiędzy warunkami naśladowania i powstrzymywania się od naśladowania w kierunku ograniczenia infracumanizacji. Różnice te będą mniejsze lub nie wystąpią u osób o większej dostępności perspektywy innej.

Metoda

Badanie miało charakter eksperymentalny, indywidualny. Operacjonalizowano w nim dwie zmienne niezależne:

sytuacyjną – naśladowanie vs. powstrzymanie się od naśladowania mimiki innej osoby i dyspozycyjną – dostępność perspektywy innej. Zmienną zależną było nasilenie infracumanizacji.

Operacjonalizacja zmiennych: narzędzia i wskaźniki

Warunki naśladowania operacjonalizowano za pomocą ustnej instrukcji, w której proszono osoby badane, aby oglądając film, naśladowały lub powstrzymały się od naśladowania osoby na ekranie. Eksponowano specjalnie przygotowany 5-minutowy materiał filmowy prezentujący młodą kobietę, która odpowiadała na pytania dotyczące jej życia zawodowego. Wykonanie polecenia nie było kontrolowane.

Operacjonalizacja dostępności perspektywy innej

Użyto kwestionariusza „Dylematy” autorstwa A. Frelek-Wojnarowskiej (2006). Składa się on z opisów pięciu sytuacji społecznych, które zawierają jakiś dylemat prowokujący do wyboru postępowania i rozważenia różnego rodzaju argumentów. Pod każdym z opisów sytuacji znajduje się sześć uzasadnień, zróżnicowanych ze względu na to, czy są skoncentrowane na perspektywie własnej (Ja), czy na perspektywie zewnętrznej (Inni). Zadaniem jest zaznaczenie trzech argumentów, które są najbliższe osobie badanej w danej sytuacji.

Przykład sytuacji wraz z możliwymi rozwiązaniami:

Możesz trzymać jeszcze przez tydzień wypożyczoną z biblioteki książkę, choć już ją przeczytałeś/aś. Aby ją oddać, musiał/a/byś specjalnie pojechać do biblioteki. Wiesz, że zbliża się egzamin dla młodszego roku, obejmujący materiał z tej książki.

Inni studenci pewnie bardzo potrzebują tej książki.

Mam prawo jeszcze zatrzymać tę książkę dla siebie.

Sam/a tyle razy nie mogłem/am wypożyczyć książki, którą miał ktoś inny – powinienem/powinnam wykazać zrozumienie.

Bez tej książki ktoś może nie zdać egzaminu.

Może będę chciał/a jeszcze zajrzeć do tej książki.

Będę z siebie zadowolony/a, mając świadomość, że zrobiłem/am coś dla innych.

Wskaźnikiem dostępności perspektywy innej jest proporcja liczby zaznaczonych argumentów skoncentrowanych na perspektywie zewnętrznej do liczby argumentów skoncentrowanych na perspektywie własnej i przyjmuje postać wzoru:

$$(n \text{ Poza } -ja + 1 / n \text{ Ja } + 1) \times 10$$

Zakres wskaźnika wynosi od 0,625 do 160. Im większa wartość tym większa dostępność perspektywy innej.

Operacjonalizacja infrahumanizacji

Wykorzystano kwestionariusz Leyensa w adaptacji Tomasza Barana (2007). Zawiera on listę 24 emocji: 12 wtórnych i 12 pierwotnych zrównoważonych ze względu na znak (po sześć pozytywnych i negatywnych w każdej z kategorii). Zadanie polega na zaznaczeniu na 5-stopniowej skali znajdującej się pod każdą z emocji, jak często osoba przeżywa ją w codziennym życiu: 1 – oznacza, że nie odczuwa danej emocji *nigdy*, 5 – że daną emocję odczuwa *bardzo często*. Następnie wypełniany był analogiczny kwestionariusz dotyczący osoby oglądanej na filmie.

Przykładowe emocje pierwotne: strach, podniecenie.

Przykładowe emocje wtórne: nadzieja, poczucie winy.

Wskaźnik infrahumanizacji wyrażał się wzorem:

$$\text{Infrahumanizacja} = \frac{M \text{ emocji wtórnych „ja”} / M \text{ wszystkich emocji „ja”} - M \text{ emocji wtórnych „ona”} / M \text{ wszystkich emocji „ona”}}$$

Zakres wskaźnika zawierał się w przedziale od $-4,8$ do $4,8$; im wyższa wartość, tym wyższe nasilenie infrahumanizacji.

Procedura

Badanie miało charakter indywidualny i anonimowy. Osoby najpierw wypełniały kwestionariusz „Dylematy”, następnie oglądały film w jednym z dwóch losowo przydzielonych warunków oraz wypełniały kwestionariusz infrahumanizacji Leyensa, w wersji dla „ja”, następnie w odniesieniu do osoby eksponowanej na filmie.

Osoby badane

Przebadano 80 studentek Uniwersytetu Warszawskiego w wieku od 19 do 24 lat. Zdecydowano się ograniczyć próbę do kobiet w celu wyeliminowania wpływu płci.

Wyniki

Kryteria podziału na grupy

Ze względu na zmienną manipulowaną (warunki naśladowania vs. powstrzymania naśladowania) liczebność w każdym z warunków wynosiła $N = 40$.

Ze względu na zmienną dostępną perspektywę innej osoby, w oparciu o rozkład wskaźnika dokonano podziału osób wg mediany ($M = 11,8333$) na grupy o niskiej $N = 40$ (zakres wskaźnika zawierał się w przedziale od 0, 83 do 11,67) i wysokiej $N = 40$ (od 12 do 120) dostępności.

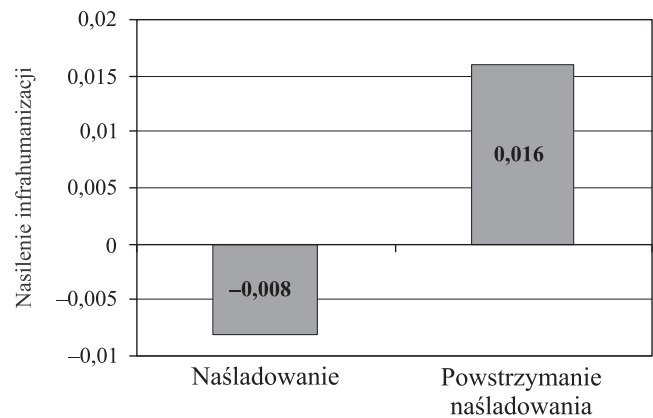
W analizach uwzględniono dane pochodzące od wszystkich 80 uczestniczek badania. Ze względu na ograniczoną liczebność próby przy testowaniu hipotez zastosowano analizę wariancji¹.

Dwuczynnikowa analiza wariancji ujawniła efekt główny warunków naśladowania $F(1, 78) = 4, 85; p < 0,05$. Wskazuje on na istotnie niższe nasilenie infrahumanizacji w warunkach naśladowania ($X = -0,0082; SD = 0,0365$) w porównaniu z warunkami powstrzymania naśladowania ($X = 0,0155; SD = 0,0454$).

Nie odnotowano efektu głównego wpływu dostępności perspektywy innej (H2).

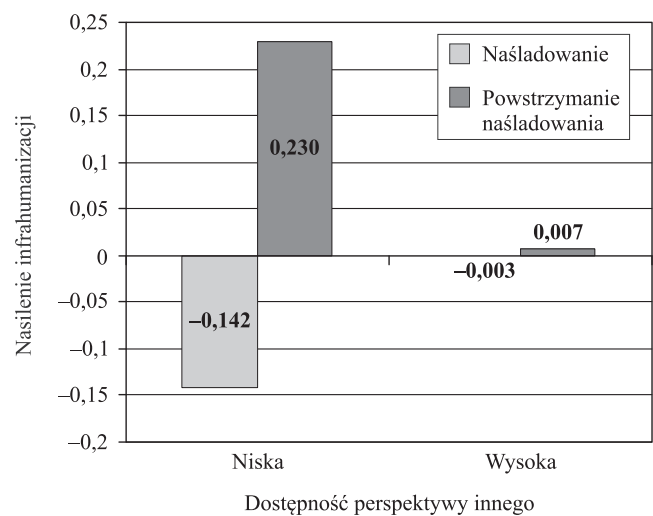
Analizy ujawniły efekt interakcyjny ($F(1, 79) = 4,550; p < 0,05$).

Analizy *post hoc* testem *t*-Studenta ujawniły różnicowania:

Rysunek 1.

Nasilenie infrahumanizacji w warunkach naśladowania vs. powstrzymanie naśladowania.

Rysunek 2.

Nasilenie infrahumanizacji u osób o różnej dostępności perspektywy innej osoby w warunkach naśladowania vs. powstrzymanie naśladowania.

– między warunkami naśladowania ($X = -0,142$; $SD = 0,0344$) i powstrzymania naśladowania ($X = 0,23$; $SD = 0,0447$) w grupie osób o niskiej dostępności perspektywy: w tych pierwszych, ujawniały one mniejsze nasilenie infrahumanizacji ($t_{(78)} = 2,921$; $p < 0,01$);

– między osobami o niskiej i wysokiej dostępności perspektywy innego w warunkach powstrzymania naśladowania: osoby o niskiej dostępności ($X = 0,23$; $SD = 0,0447$) ujawniały istotnie większe nasilenie infrahumanizacji w porównaniu z osobami o wysokiej dostępności perspektywy innego ($X = 0,0072$; $SD = 0,0459$) ($t_{(78)} = 4,944$; $p < 0,01$);

– brak zróżnicowania między warunkami naśladowania ($X = -0,0027$; $SD = 0,0384$) vs. powstrzymania naśladowania ($X = 0,0072$; $SD = 0,0459$) w grupie osób o wysokiej dostępności perspektywy innego ($t_{(78)} = 0,784$; $\alpha = 0,459$).

Rezultaty potwierdzają interakcyjny wpływ naśladowania i dostępności perspektywy na nasilenie infrahumanizacji. Warunki naśladowania istotnie ograniczają nasilenie infrahumanizacji jedynie u osób o niskiej dostępności perspektywy innego, nie modyfikują nasilenia infrahumanizacji ujawnianej przez osoby o wysokiej dostępności perspektywy innego. Ponadto, osoby o większej dostępności w warunkach powstrzymania naśladowania ujawniają istotnie mniejsze nasilenie infrahumanizacji, w porównaniu z osobami o niskiej dostępności.

Dyskusja

Interesowano się czynnikami potencjalnie ograniczającymi automatyczną skłonność do infrahumanizowania innych. Weryfikowano wpływ 1) sytuacyjnego czynnika o charakterze „embodimentu”, jakim jest naśladowanie ekspresji mimicznej; 2) dyspozycyjnej dostępności perspektywy innego oraz 3) interakcji obu czynników na nasilenie infrahumanizacji.

Rezultaty potwierdziły ograniczający wpływ mimikry na infrahumanizację. Potwierdzono więc jej znaczenie także w obszarze negatywnych ustosunkowań. Wynik jest spójny z innymi wskazującymi na zahamowanie czy ograniczenie mimikry w relacjach z przedstawicielami grup obcych stereotypizowanych (Bourgeois i Hess, 2008). O ile ten ostatni efekt ma charakter niekontrolowany, automatyczny i przebiega w warunkach naturalnego kontaktu, o tyle w prezentowanym badaniu zahamowanie, jak i aktywizacja mimikry miały charakter intencjonalny. Mimo to, ów „mniej ekologiczny” charakter procesu mimikry także ograniczał przejawy subtelnej dehumanizacji. Potwierdza to jego uniwersalny, pierwotny i regulacyjny charakter. Skłonność do infrahumanizowania „obcych” jest głęboko zakorzeniona w relacjach międzyludzkich.

Identyfikacja czynników ograniczających „subtelną dehumanizację” pozostaje kwestią otwartą. Dowiedziono znaczenia oddziaływań o charakterze poznawczym, których następstwem jest dostrzeganie pewnej wspólnoty, tj. rekategoryzacja, personalizacja i aktywne przyjmowanie perspektywy (Bilewicz, 2009). Ich wpływ pochodny jest od zmiany treści reprezentacji kategorii obcych. Uzyskane rezultaty wskazują na czynnik o odmiennym – organizmalnym – charakterze. Poczucie bliskości generowane mimikrą aktywizuje bardziej podstawowy charakter procesów niż oddziaływanie rekategoryzacyjne. Można także interpretować ten rezultat w kategoriach postulowanego przez Stel i współpracowników (2006, 2008) prospołecznego stanu umysłu – zwiększającego przychylności, a być może zarazem ograniczającego negatywne ustosunkowania.

Uzyskane dane mogą być wskazaniem dla opracowania oddziaływań, wykorzystujących te podstawowe, „ucieleśnione” procesy, a także elementy komunikacji niewerbalnej: kontakt wzrokowy, dystans fizyczny, aktywne słuchanie, w celu ograniczania negatywnych następstw kategoryzowania innych, w szczególności u młodzieży. Niepokojące rozmiary zjawiska cyberprzemocy wśród młodzieży w dużej mierze są następstwem braku wskaźników niewerbalnych naturalnie hamujących agresję (Barlińska i Szuster, 2011). Specyfika okresu adolescencji wydaje się szczególnie sprzyjać oddziaływaniom uwzględniającym takie właśnie „embodimentowe” czynniki. Włączenie ich do warsztatów i programów edukacyjnych powinno stać się przedmiotem uwagi wychowawców i nauczycieli.

Nie potwierdzono wpływu dyspozycyjnej właściwości – dostępności perspektywy innego. Na obecnym etapie trudno jednoznacznie wskazać, dlaczego wpływ tej zmiennej ujawnił się jedynie w interakcji z warunkami aktywizującymi mimikrę. Kwestia ta wymaga dalszej eksploracji.

Postulowany interakcyjny wpływ dostępności perspektywy oraz aktywizacji mimikry na nasilenie infrahumanizacji zyskał potwierdzenie. Aktywizacja naśladowania różnicowała oceny emocjonalności innych jedynie u osób o niskiej dostępności perspektywy innego. Na wpływ mimikry, ograniczający przejawy dehumanizacji, dodatnie okazały się, zgodnie z oczekiwaniem, jedynie osoby o niskiej dostępności. W warunkach braku naśladowania to czynnik dyspozycyjny – większa dostępność perspektywy innego – okazał się wystarczający dla ograniczenia infrahumanizacji. Jednocześnie aktywizacja mimikry nie zmieniała sposobu spostrzegania innej osoby na wymiarach emocjonalnego funkcjonowania u osób o większej dostępności perspektywy zewnętrznej. Tak więc za

ujawnienie się efektu interakcyjnego w dużej mierze odpowiedzialne były osoby o niskiej dostępności, modyfikujące swoje ustosunkowania w zależności od warunków.

Rezultat ten potwierdza pośredniczącą rolę tej właściwości dyspozycyjnej. Warunki naśladowania – niezależnie od indywidualnych dyspozycji – optymalizują kontakt, zwiększają poczucie bliskości, rozumienie innego, facylitują pozytywne relacje międzyludzkie. Nic więc dziwnego, że w takich warunkach niwelowane są różnice wynikające z indywidualnych dyspozycji. Z tego punktu widzenia swoistym papierkiem lakmusowym są warunki „niesprzyjające” – hamujące naśladowanie. Ograniczenie aktywizacji „pętli zwrotnej”, a w konsekwencji ograniczenie możliwości czerpania z amodalnych reprezentacji afektywnych, których źródłem jest mimikra, redukuje „odczuwanie bliskości” i spostrzeganie innego w kategoriach „ludzkich”. W tym kontekście otrzymany rezultat wskazuje na to, że w warunkach blokujących aktywizację empatii afektywnej (droga dół–góra) to dostępność perspektywy innego (droga góra–dół) reguluje spostrzeganie innego na wymiarze emocjonalnego funkcjonowania.

Specyfika procesów aktywizowanych dostępnością perspektywy zewnętrznej innej osoby wyraża się w ich refleksyjnym charakterze. O ile perspektywa własna aktywizowana jest nieustannie, najczęściej automatycznie i nie wymaga refleksji (Markus, 1980), o tyle koncentracja na perspektywie zewnętrznej nie dokonuje się mimowolnie, wymaga intencji, skupienia uwagi, aktywizuje drogę przetwarzania informacji góra–dół. Rezultatem jest ograniczanie ustosunkowań odpowiadających także za automatyczne efekty infrahumanizacji. Otrzymany rezultat wydaje się wspierać myślenie o refleksyjnym charakterze procesów aktywizowanych dostępnością perspektywy. Także badania z wykorzystaniem neuroobrazowania wskazały na aktywizację specyficznej drogi neuronalnej typu góra–dół w sytuacji właśnie przyjmowania perspektywy innej osoby (Jankowiak-Siuda i in., 2009). Aktywizacja mimikry nie koryguje więc ustosunkowań tych, u których oceny emocjonalnego funkcjonowania innych są raczej następstwem „metalizowania” (Firth i Firth, 2003) niż sytuacyjnie wzbudzanych warunków.

Można wskazać także na inne czynniki, których potencjalny wpływ jest ograniczany u osób o większej dyspozycyjnej dostępności. Postulowane przez Galinsky’ego i Moskowitza (2000) ograniczenie lęku przed innymi w rezultacie przyjmowania perspektywy może także pośredniczyć w zwiększaniu pozytywnych ustosunkowań w przypadku dyspozycyjnej właściwości, jaką jest większa dostępność perspektywy innego. Łatwość wykraczania poza własną perspektywę i koncentracja na perspektywie zewnętrznej sprzyjałyby weryfikacji stereotypowego obrazu innych, a ustosunkowania byłyby raczej efektem doświadczeń, a nie wyobrażeń pochodnych od kategoryzacji, obawy zaś co do intencji innych nie byłyby automatycznie generalizowane na wszystkich obcych. Stąd brak zróżnicowania w nasileniu stereotypowo aktywizowanej infrahumanizacji niezależnie od aktywizacji naśladowania jedynie u tych, u których wiedza o innych jest efektem motywacji do wykraczania poza własną perspektywę i poszukiwania informacji o innych.

LITERATURA CYTOWANA

- Adams-Webber, J. R., Schwenker, B., Barbeau, D. (1972). Personal constructs and the perception of individual differences. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 4, 213–224.
- Ashton-James, C. E., van Baaren, R., Chartrand, T. L., Decety, J., Karremans, J. (2007). Mimicry and me: The impact of mimicry on self-construal. *Social Cognition*, 25, 410–427.
- Bailenson, J. N., Yee, N. (2005). Digital chameleons: Automatic assimilation of nonverbal gestures in immersive virtual environments. *Psychological Science*, 16, 814–819.
- Baran, T. (2007). *Dehumanizacja w stosunkach międzygrupowych*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Barlińska, J., Szuster, A. (2011). Cyberprzemoc – o starym zjawisku agresji w nowoczesnej przestrzeni internetu. W: J. Czarnota-Bojarska, I. Zinserling (red.), *W kręgu psychologii społecznej* (s. 222–238). Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Barsalou, L. W. (1999). Perceptual symbol system. *Behavioral and Brain Sciences*, 22, 577–660.
- Barsalou, L. W. (2008). Grounded cognition. *Annual Review of Psychology*, 59, 617–645.

Tabela 1.
Podsumowanie analiz regresji dla infrahumanizacji

Predyktory	B	SE B	B	istotność
Naśladowanie	-0,034	0,012	-0,402	0,007
Dostępność perspektywy innego	-0,001	0,000	-0,233	0,119
Naśladowanie x dostępność	0,001	0,000	0,218	0,113

- Batson, C. D. (1991). *The altruism question: Toward a social-psychologist answer*. New York Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Bernieri, F., Rosenthal, R. (1991). Coordinated movement in human interaction. W: J. Feldman, D. Rime (red.), *Fundamentals of nonverbal behavior* (s. 401–432). New York: Cambridge University Press.
- Bieri, J. (1955). Cognitive complexity-simplicity and predictive behavior. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 51, 263–268.
- Bilewicz, M. (2009). Perspective taking and intergroup helping intentions: The moderating role of power relations. *Journal of Applied Social Psychology*, 39, 2779–2786.
- Borodo, E. (2009). *Generalizacja Ja i spostrzeganie innych na wymiarach emocjonalnego funkcjonowania – rola standardów poza-ja i złożoności poznawczej*. Niepublikowana praca magisterska. Warszawa: Wydział Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Bourgeois, P., Hess, U. (2008). The impact of social context on mimicry. *Biological Psychology*, 77, 343–352.
- Cappella, J. N. (1997). The development of theory about automated patterns of face-to-face human interaction. W: G. Philipsen, T. Albrecht (red.), *Developing Communication theories* (s. 38–56). Albany, NY: State University of New York Press.
- Chalmers, J. B., Townsend, M. A. R. (1990). The effects of training in social perspective taking on socially maladjusted girls. *Child Development*, 61, 178–190.
- Chandler, M. J. (1973). Egocentrism and antisocial behavior: The assessment and training of social perspective-taking skills. *Developmental Psychology*, 9, 326–332.
- Chartrand, T. L., Bargh, J. A. (1999). The chameleon effect: The perception-behavior link and social interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 893–910.
- Chartrand, T. L., Maddux, W., Lakin, J. (2005). Beyond the perception-behavior link: The ubiquitous utility and motivational moderators of nonconscious mimicry. W: R. Hassin, J. Uleman, J. A. Bargh (red.), *The new unconscious* (s. 334–361). New York: Oxford University Press.
- Clark, A. (1997). *Being there: Putting brain body and world together again*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Dimberg, U., Thunberg, M. (1998). Rapid facial reactions to emotional facial expressions. *Scandinavian Journal of Psychology*, 39, 39–45.
- De Vigemont, F., Singer, T. (2006). The emphatic brain. How, when and why. *Trends in Cognitive Sciences*, 10, 435–441.
- Dovidio, J. F., Gaertner, S. L., Kafati, G. (2000). Group identity and intergroup relations: The Common Ingroup Identity Model. W: S. R. Thye, E. J. Lawler, M. W. Macy, H. A. Walker (red.), *Advances in group processes* (s. 1–34). Stanford, CT: JAI.
- Duclos, S. E., Laird, J. D., Schneider, E., Sexter, M., Stern, L., Van Lighten, O. (1989). Emotion-specific effects of facial expressions and postures on emotional experience. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 100–108.
- Frith, U., Frith, C. D. (2003). Development and neurophysiology of mentalizing. *Philosophical Transactions of the Royal Society: Biological Sciences*, 358, 459–473.
- Frelek-Wojnarowska, A. (2006). *O sytuacyjnych i osobowościowych uwarunkowaniach posługiwania się standardami osobistymi i pozaosobistymi*. Niepublikowana praca magisterska. Warszawa: Wydział Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Galinsky, A. D., Moskowitz, G. B. (2000). Perspective taking: Decreasing stereotype expression, stereotype accessibility and in-group favoritism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 708–724.
- Greenwald, A. G., Banaji, M. R. (1995). Implicit social cognition: Attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological Review*, 102, 4–27.
- Górecka, A., Szuster, A. (2011). O pozornej nieuchronności autowaloryzacji w obliczu dylematów moralnych: rola dostępności standardów poza-Ja i przeciążenia poznawczego. *Psychologia Społeczna*, 1 (16), 34–49.
- Hoffman, M. L. (1990). Empatia a aktywność prospołeczna. W: J. Reykowski, N. Eisenberg, E. Staub (red.), *Indywidualne i społeczne wyznaczniki wartościowania* (s. 77–97). Wrocław: Ossolineum.
- Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and moral development. Implication for caring and justice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jankowiak-Siuda, K., Siemieniuk, K., Grabowska, A. (2009). Neurobiologiczne podstawy empatii. *Neuropsychiatria i Neuropsychologia*, 4, 51–58.
- Jarymowicz, M. (2008). *Psychologiczne podstawy podmiotowości*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kelly, G. A. (1955). *The psychology of personal constructs*. London: Routledge.
- Kofta, M., Mirosławska, M. (2007). Zjawisko infrahumanizowania „obcych”: wstępny test hipotezy generalizacji Ja. Dynamika dobrostanu psychicznego. *Psychologia Społeczna*, 1 (3), 52–65.
- Kohlberg, L. (1969). Stage and sequence: The cognitive-developmental approach to socialization. W: D. A. Goslin (red.), *The handbook of socialization theory and research* (s. 89–125). Chicago: Rand McNally.
- Krzyżanowska, P. (2008). *Sytuacyjne i dyspozycyjne czynniki modyfikujące wpływ utajonego afektu*. Niepublikowana praca magisterska. Warszawa: Wydział Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Lakin, J. L., Jefferis, V. E., Cheng, C. M., Chartrand, T. L. (2003). The Chameleon Effect as social glue: Evidence for the evolutionary significance of nonconscious mimicry. *Journal of Nonverbal Behavior*, 27, 145–162.
- Leyens, J. (2000). The emotional side of prejudice: The attribution of secondary emotions to ingroups and outgroups. *Personality and Social Psychology Review*, 4, 186–197.
- Leyens, J.-P., Demoulin, S., Vaes, J., Gaunt, R., Paladino, M. P. (2007). Infra-humanization: The wall of group differences. *Social Issues and Policy Review*, 1, 139–172.

- Leyens, J.-P., Rodriguez-Perez, A., Rodriguez-Torres, R., Gaunt, R., Paladino, M.-P., Vaes, J., Demoulin, S. (2001). Psychological essentialism and the differential attribution of uniquely human emotions to ingroups and outgroups. *European Journal of Social Psychology*, 31, 395–411.
- Macrae, C. N., Johnston, L. (1998). Help, I need somebody: Automatic action and inaction. *Social Cognition*, 16, 400–417.
- Markus, H. (1980). The self in thought and memory. W: D. M. Wegner, R. R. Vallacher (red.), *The self in social psychology* (s. 102–130). New York: Oxford University Press.
- Marsh, K. L., Richardson, M. J., Schmidt, R. C. (2009). Social connection through joint action and interpersonal coordination. *Topics in Cognitive Science*, 1, 320–339.
- Mirosławska, M. (2006). Zjawisko infrahumanizacji obcych – demonstracja w warunkach grup minimalnych. *Studia Psychologiczne*, 44, 46–57.
- Miles, L. K., Griffiths, J. L., Richardson, M. J., Macrae, C. N. (2010). Too late to coordinate: Contextual influences on behavioral synchrony. *European Journal of Social Psychology*, 40, 52–60.
- Miller, N. (2002). Personalization and the promise of contact theory. *Journal of Social Issues*, 58, 387–410.
- Piaget, J. (1966). *Studia z psychologii dziecka*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Różycka, M. (2008). O niektórych przejawach wrażliwości percepcyjnej na sygnały ekspresji emocjonalnych u osób o endo- vs. egzocentrycznej orientacji prospołecznej. W: D. Rutkowska, A. Szuster (red.), *O różnych obliczach altruizmu* (s. 177–186). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Rutkowska, D., Szuster, A. (2003). Operowanie pojęciami wartościującymi w warunkach wzbudzenia automatycznego vs. refleksyjnego systemu wartościowania u osób o różnym stopniu ukształtowania standardów pozaosobistych. *Studia Psychologiczne*, 41, 107–130.
- Rutkowska, D., Szuster, A. (2011). Choosing an interaction partner: The role of representations of the people and coding systems in the preference pattern for selection criteria. *Studia Psychologiczne*, 53, 185–192.
- Stel, M., van Baaren, R. B., Vonk, R. (2008). Effects of mimicking: Acting prosocially by being emotionally moved. *European Journal of Social Psychology*, 38, 965–976.
- Stel, M., Vonk, R., Smeets, R. C. (2006). *The experience and communication of prosocial feelings due to mimicry in social interactions: Effects for perceivers and targets*. Poster zaprezentowany na '7th general meeting of the Society for Personality and Social Psychology', Palm Springs, CA.
- Strack, F., Martin, L. L., Stepper, S. (1988). Inhibiting and facilitating conditions of the human smile: A nonobtrusive test of the facial feedback hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 768–777.
- Szuster, A. (2005). *W poszukiwaniu źródeł i uwarunkowań ludzkiego altruizmu*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN.
- Szuster, A. (2008). O roli standardów poza-Ja w antycypacji zachowań innych ludzi. W: W. Ciarkowska, W. Oniszczenko (red.), *Szkice z psychologii różnic indywidualnych* (s. 294–309). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Szuster, A., Borodo, E. (2011). O możliwości ograniczenia projekcji Ja: rola standardów poza-Ja. *Przegląd Psychologiczny*, 54, 159–178.
- Szuster, A., Karwowska, D. (2007). Podatność na wpływ utajonych afektów – rola złożoności standardów wartościowania. *Studia Psychologiczne*, 45, 63–73.
- Van Baaren, R. B., Holland, R. W., Steenaert, B., van Knippenberg, A. (2003). Mimicry for money: Behavioral consequences of imitation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 39, 393–398.
- Van Baaren, R. B., Holland, R. W., Kawakami, K., van Knippenberg, A. (2004). Mimicry and prosocial behavior. *Psychological Science*, 15, 71–74.
- Van der Velde, S. W., Stapel, D. A., Gordijn, E. H. (2010). Imitation of emotion: When meaning leads to aversion. *European Journal of Social Psychology*, 40, 536–542.
- Winkelman, P., Niedenthal, P. M. (2009). Ucieleśniony, emocjonalny umysł społeczny. W: M. Kossowska, M. Kofta (red.), *Psychologia poznania społecznego* (s. 83–103). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

PRZYPISY

1. Przeprowadzono również analizę regresji, która potwierdziła wpływ warunków badania na nasilenie infrahumanizacji (8% wariancji). Pozostałe zmienne – dostępność perspektywy innego oraz interakcja warunków badania i dostępności – nie pozwalały na przewidywanie nasilenia infrahumanizacji. Efekt interakcyjny, widoczny w analizie wariancji, nie ujawnia się w analizie regresji, co jest spowodowane ograniczoną liczebnością próby.

The influence of mimicry and accessibility of others perspective on reduction of infra-humanization

Anna Szuster, Agnieszka Wojnarowska, Miriam Wieteska

Faculty of Psychology, University of Warsaw

Abstract

The study focused on the impact that the imitation of facial expressions and the individually differentiated ability to take the perspective of another person, have on the tendency to infra-humanize out-group members. It was expected that imitating the target shown in the film will limit infra-humanization, that is, perception of others as less capable of experiencing the exclusively human emotions. It was also expected that the conditions of imitating versus refraining from imitation will affect the tendency to infra-humanize or not mostly among participants with low ability to take the perspective of the other.

The study conducted among 80 female students was of experimental and individual character. It was based on questionnaire method and employed natural conditions of mimicry activation in contact with a person shown in a specially prepared film material. The results confirmed the hypotheses. Imitation of facial expression reduced the tendency to infra-humanize. An interactive influence of accessibility of other perspective and imitation was confirmed: persons with low accessibility were found to be more susceptible to manipulation and reacted with decreased infra-humanization in conditions of imitation as compared with non imitation conditions. Persons with high accessibility showed less effect of the imitation manipulation on infra-humanization.

Keywords: accessibility of other perspective, infra-humanization, mimicry

Złożono: 4.07.2011

Złożono poprawiony tekst: 8.06.2012

Zaakceptowano do druku: 10.07.2012